

תיקוני עירובין

גליון שאלות הלכתיות

המתחדשות מידי שבוע בבדיקת העירובים השכונתיים

גליון מס' 348
שבת תשפ"ג

מוקד העירובין
בארץ הקודש
054-84-833-20

עירובין למעשה
עיון | שימוש | כשרות

פתרון שהוכן עבורינו לבטל מחיצה ע"י ספסל מאבן

בהקמת העירוב היה נדרש לעסוק בהלכות רבות, ובמציאת פתרונות למגוון בעיות, שלפעמים מסיבות טכניות היינו מוגבלים למצוא פתרון למצב מסוים. אחד מהדברים המיוחדים שהיו בעירוב הזה, ברחוב אהל יעקב, היה צורך לחצות את הכביש מגדר של חצר א' אל גדר של חצר בצד השני, ובאמצע היה קיר בגובה י' טפחים, שהבדיל בין המדרכה לכביש, מחמת שינוי המפלס ביניהם. וק"ל בעירוב שכונתי להקפיד על מש"כ בחזו"א (סי' ע' ס"ק י"ח) שגדר באמצע הפתח פוסלת, משום שמחלקת אותו לשני פתחים. [ובחזו"א שם דן שהגדר יחשב לשני לחיים, ואז הפתח יהיה כשר משום שייחשב שני פתחים כשרים, עד שבהערה כתב שאין להכשיר את הקיר משום שהוא לחי רחב מידי.]

אבל במקרה שלנו היה דבר מיוחד, שהקיר מצד המדרכה היה גבוה י' טפחים, אבל מצד הכביש לא היה גבוה, כי הכביש היה גבוה מהמדרכה כחצי מטר, וא"כ בכל אופן הקיר יכול רק לפסול ולא להכשיר, כי הוא לא יכול להיחשב לחי לכיוון הכביש, כיון שמהצד של הכביש אין בו גובה י'. ואם תאמר שהצד שפונה לכיוון המדרכה שיש בו י', ייחשב לחי גם לכיוון הכביש מדין גוד אסיק. זה אינו נכון, כי רק כאשר יש בלחי גובה י' כלפי הפתח, אפשר לומר גוד אסיק לענין שהלחי ממשיך ועולה עד החוט, משא"כ כשאין גובה י' שגודר את השטח שבגובה הפתח, הרי גוד אסיק לבד אינו נחשב עמוד ["קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן (ש"ע סי' שס"ב ס"א)], ומחיצה של גוד אסיק, יכולה להועיל רק להגדיר מחיצה, ולא להיחשב עמוד. וזה יסוד גדול.

הפתרון למקרה כזה הוא לבטל את המחיצה, כגון להוריד ממנה שלא יהיה בה גובה י' טפחים, אבל כאן לא שייך לקלקל את הקיר. יש מקרים שמגביהים את הקרקע כדי שלא יהיה במחיצה גובה י', ע"י עשיית מדרגה לפני הקיר, ברוחב ד' על ד' טפחים [תחת מקום החוט] ואם מגובה המדרגה עד ראש הקיר לא נשאר גובה י' אין לקיר דין מחיצה בקטע הזה, [כמו שכתב התרומת הדשן והובא להלכה ברמ"א (סי' שנ"ח ס"ב) לגבי ביטול מחיצה שנעשית שלא לשם דירה], ואז הקיר אינו פוסל את צורת הפתח שמעליו. אבל גם זה לא שייך לעשות באמצע המדרכה, לעשות מדרגה בגובה עשרים ס"מ וברוחב כ 40 ס"מ.

חיפשנו עצה, עד שה' האיר את עינינו והכין עבורנו את התיקון. צמוד לקיר עמד ספסל מעץ רגיל, ולידו הוסיפו עוד כעין ספסל מאבן גדולה מרובעת [שאינו חלל תחתיה], דבר שלא מצוי היום בשאר הערים, והאבן נמצאת בדיוק במקום שאנו צריכים, ובגודל שאנו צריכים, זה היה ממש הארה גדולה משמים. הבאנו את העובד של העירוב שמעמיד את העמודים, ואמרנו לו שכאן הוא צריך להשקיע מאמץ לדייק את מקום העמוד, כי אנו צריכים שאמצע החוט יעבור בדיוק מעל האבן הגדולה, ואם העמוד לא יצלוף למקום המדויק, תהיה לנו בעיה גדולה, ואולי יצטרך להוציא את העמוד ולהזיזו. העובד באמת השקיע מאמץ, ובס"ד הוא הצליח לכון שהחוט יעבור על אמצע האבן. ובכך הצלחנו להתקין את העירוב במקום הזה בצורה טובה.

דין עומד מרובה במעבר קטן שעוברים דרכו

דבר נוסף שהיה באחת הפינות, והוא דבר מצוי בעירובים, שיש מעבר קטן שאנשים מקצרים לעבור דרכו מרחוב לרחוב. יש מקרים שהמעבר פרוץ במלואו ואין בו היתר של עומד מרובה, [ואע"פ שיש הרבה גדרות בעירוב, אבל יש סילוק מחיצות שמבדיל את השביל בצדדים], במקרים אלו חייבים לעשות צורת הפתח, אפילו אם לא יעברו בו, כשהרי זו פירצה שאין לה היתר, [ופשוט שגם פירצה פחות מ"י אמות אינה מותרת אם אין בה עומד מרובה כדבעי, כמ"ש בשו"ע סי' שס"ב ס"ט]. אבל במקרה שלפנינו היה גדר ישרה עם עומד מרובה על הפרוץ, [ובתחילה היתה הפירצה בקרן זווית, אבל סידרנו שהיה מכוון כנגד המשך הגדר], ובכל זאת אמרנו לאברך שצריך לתקן את המקום הזה עם צורת הפתח.

שמחה רבה בהשלמת העירוב בקרית שמואל בטבריה

בימים אלו אנו חוגגים יחד עם שכונת קרית שמואל בטבריה, את השלמת העירוב השכונתי החדש, שנבנה בעמל רב ובקשיים גדולים, מניעות מורכבות וקשות, ועם כל זאת אחרי כחצי שנה אנו זוכים לסיים את העבודה, ולראות את העירוב עומד על תילו.

מודים אנחנו להש"ת, שנתן לנו תפקיד להיות שלוחא דציבורא "לגדור גדר", לתקן עירובים גם במקומות שאין מי שידאג להם, לעודד אותם, להדריך אותם, ואף לבנות להם מתחילה ועד סוף בס"ד, ונותן לנו כוחות להתמודד עם הקשיים העומדים בדרכה של מצוה כה נשגבה ועצומה. ובתפילה שנזכה להמשיך להוסיף עוד כהנה וכהנה, לזכות את הרבים בשמירת שבת ומצוות, ובלימוד התורה וההלכה.

יחד עימנו עומדים התורמים הנפלאים, שמסייעים לנו ברב או במעט, בתרומתם האישית למוקד העירוב, נוטלים חלק בזכויות העצומות האלו, יבורכו כולם ממקור הברכות בכל טוב ברוחניות ובגשמיות, ויזכו לבנים תלמידי חכמים.

במעונו של הגאון רבי דב קוק שליט"א

לקראת השלמת העירוב, נכנסנו אל הגאון הצדיק רבי דב קוק שליט"א, המאציל ברוחו על השכונה, ובישרנו לו על השלמת העירוב. הרב הראה שמחה גדולה מאוד, שכידוע ענין העירוב נוגע מאוד לליבו, וביקש לשמוע איזה רחובות הכניסו בעירוב, והאם נזהרו לא לכלול את הרחוב הראשי [אהל יעקב, אלחדיה] שיש בו חשש יותר גדול לרשות הרבים, כי הוא משמש גם כביש בין עירוני ומעבר לישובי הצפון [כביש 77].

יחד עם זאת ביקשנו לציין את החיסרון שעדיין נשאר בעירוב הזה, שיש הרבה דירות של גויים ומומרים שגרים בתוך גבולות העירוב, וזה פוסל את השיתוף בפת, בזמינו שהמשטרה אינה יכולה להיכנס לבתי התושבים. והרב אמר פשוט שזה בעיה, [וכל אדם יברר עד כמה לסמוך להקל], אבל בכל זאת תיקון המחיצות הוא דבר חשוב מאוד, שיש בעירוב הזה הרבה דברים שיכולים להקפיד יותר מעירוב כללי. לסיים העתיר הרב מברכותי, על העוסקים במלאכת המצוה, וביקש בענותנותו להתברך מהעוסקים בהקמת העירוב.

מצב "הרצה" בכשרות עירוב חדש

לאחר השלמת העירוב ביקש האברך שהתמסר כל העת להקמתו, להודיע בשמחה לכלל הציבור שבשבת זו העירוב כשר. אבל מנענו אותו מכך, ואמרנו לו שימתין שני שבתות לראות שהעירוב מתפקד. האברך התאכזב מאוד, אבל נשמע להוראה, ובכל זאת התפלא מה הבעיה, הרי הייתם פה השבוע, תיקנתם את החסר, ומה יש לחשוש. ועוד הוסיף שהציבור צריך את זה מאוד ומחכה לזה.

אבל עמדנו על הנהגה זו, מחמת האחריות שיש בנתינת כשרות. הזהירות הזו קיימת בעולם בענינים גשמיים, תקופה זו קוראים לה בעולם, "מצב הרצה". כלומר, בודקים את המערכת אם היא עובדת טוב בלי תקלות, לפני שנותנים לציבור להשתמש בה, שמא עם ההשתמשות יתגלו תקלות, והציבור ייזוק. זו אחריות של כל יצרן. כך גם בעירוב, והדברים ק"ו, אם בדברים גשמיים שהנוק אינו גדול, חייבים לעבור את השלב של ההרצה למנוע מכשולות, ק"ו בענין הלכתי מורכב כמו עירוב של שכונה, שבנוי על מערכת של חוטים הנתונים לפגיעה, יש צורך להיזהר מתקלות בלתי צפויות, ולא לתת לציבור לסמוך על דבר שאינו בודק בעמידתו כהלכה.

ביום חמישי בערב יצא האברך לבדוק, וגילה לתדהמתו שהורידו אחד מהעמודים, [בעקבות שיפוץ גדר בחצר הסמוכה], אפילו שיומיים קודם לכן קשרנו את החוט עליו. מיד שלחנו אליו אחראי אחר שיעזור לאלתר פתרון לשבת זו, ובשבוע השני העמידו עמוד חדש. אבל ראינו כמה הזהירות חשובה.

עם הגאון רבי דב קוק שליט"א בהלכות העירוב בטבריה

הצורה השלימה שלה לענין מה שהיא צריכה לסגור, לחצוץ בין איש לרעהו, א"כ החורים שבה לא נחשבים הפסק, זה לא נקרא שבחור אין גג, וי"ל שרשת העומדת בין הלחי לחוט תיחשב דבר המפסיק. ועיין בזה. ומ"מ למעשה קיבלנו מרבני העירובים שמעיקר הדין הרשת אינה עושה הפסק, כיון שהיא מלאה חורים, [ולא מדקדקים אם החוט עובר על המילימטר של הפס שבגדר, שזה דבר לא מצוי ולא חשוב ואכמ"ל], ומ"מ בהרבה עירובים טובים משתדלים להימנע ממצב שיש רשת המפסיקה, וחותרים בגדר כשאפשר, או מעמידים את הלחי במרחק מהגדר, או סוגרים את העירוב במקום אחר.

החשש לתקינות העירוב בזמנים של שלג וסערה

בימים אלו החורף בעיצומו, ובארצות הברית מתחוללת סערת שלגים קשה מאוד, עם כפור גדול ורוחות עזות, ונזקים גדולים בגוף וברכוש. ה' ישמור. נשאלת השאלה האם אסור לסמוך על העירוב בזמנים של שלג. והנה יש כמה בעיות שונות במצב של שלג. דבר ראשון יש יותר חשש שחוטים יקרעו, וחוט אחד שנקרע פוסל את כל העירוב ללא ספק. אלא שלא כל שלג קורע את החוטים, החוטים יכולים לשאת את השלג המצטבר עליהם ולא להיקרע, אלא הבעיה היא מעצים וענפים שנופלים בשלג וקורעים את החוטים הסמוכים אליהם, כמו שהם גורמים לניתוק החשמל במקומות רבים. אך יש הבדל אחד בין העירוב לחשמל, שבחשמל יודעים מיד כשהחשמל התנתק, כי אין תאורה בבית, וממילא מתקנים במהירות האפשרית, וגם מוכנים להשקיע מאמץ גדול וממון רב עד שיתוקן החשמל. לעומת זאת בעירוב לא מרגישים מיד את ההשפעה, ולכן א. לא יודעים מיד כשהחוט נקרע, אין סימן, והאנשים לא מכירים אותו, ורק האחראי צריך לבדוק ולגלות, ואינו יודע מתי לבדוק. אין מידע בזמן אמת. ב. אם הניתוק קשה, אם אין גישה בשלג או בבוץ, אם עמוד נפל, אם מזג האוויר לא מאפשר, אין לו את האמצעים להשקיע יותר מדי, אין מישהו שישלם על מנוף או טרקטור שהוא צריך לצורך התיקון, וגם אם הוא יודיע לעיריה או לוועד של השכונה, לא יעשו את כל המאמצים, ויגידו לו שיחכה לשבוע הבא. אנשים לא מרגישים מיד את החסר כמו שאין תאורה וחשמל בבית, וממילא גם האחראי יכול להשקיע רק בהתאם לדרישה. לכן מצד אחד התקלות שנוצרות בעירוב בדומה לחוטי החשמל, ועוד יותר, אבל לא מתקנים אותם כמו בחשמל. וזה צריך לברר כל מקום לגופו, שיש עירובים קטנים שאפשר יותר לפקח עליהם ולדעת על שלימותם גם בזמנים של מזג אוויר סוער או מושלג. והכל לפי הענין.

חוט שוקע מהמשקל של השלג ומהכפור

יש עוד נושא בכשרות החוטים בזמן השלג, גם כשהחוט אינו נקרע, משום שהמצאיות היא כשיש שלג שהוא נתפס גם על חוטי העירוב הדקים, והמשקל של השלג, יחד עם הקיפאון שהוא עושה לחוט, גורמים לו לשקוע באמצע החוט כלפי מטה הרבה מאוד. [מצורפת תמונה שקיבלנו השבוע מארה"ב]. ובמיוחד בחוטי דיג שנופצים היום במלאכת העירובים החדשים, הם יכולים לרדת יותר משני מטרים. וזה גם כשהחוטים היו מתוחים, אך מחמת הקור והמשקל הם יורדים, ובדין חוט שוקע ידוע שיש פוסקים שפוסלים אותו, ובמשנ"ב (סי' שס"ב בשעה"צ ס"ק נ"ו) כתב שיש לזהר לתקנו. ובחזו"א (סי' ע"א סק"י) כתב שצ"ע אם זה נחשב קנה על גבן, כלומר, כיון שאמצע החוט יורד כלפי מטה הרי הוא נמצא בין העמודים, ולא בקו שעל גבי העמודים, ונחשב שאין כל החוט על גבי העמודים. אמנם בעירובים כלליים מקילים על פי דעות אחרות באחרונים שסברו שגם כשאמצע החוט שוקע אינו נפסל, כי בנקודת החיבור של החוט לעמוד הוא מעל העמודים, ומ"מ יש שיעור מסוים שיש להקפיד שכבר נחשב שינוי בצורת המשקוף, כדן פתחי שימאי, וכמ"ש במשכנות יעקב שהביא המשנ"ב, ולא התבאר מהו השיעור. בסידרת שיעורי העירובין למעשה המתקיימים ברחבי הארץ, עמדתו על הגדרות אלו בשיעורים בתקופה זו, והבאנו בשם הרבנים שיתכן שההגדרה היא לפי ראות עיני האדם, שיש אופן שנראה חוט תקין רק שוקע, ויש אופן שנראה לאדם כדבר מקולקל ולא מתוחזק, וזה פתח מקולקל.

ארה"ב, החוט יוצא בין השורות ושוקע עד הדין הלבן

לכן במצב שיש שלג, או אפילו רק כפור חזק, חוטי העירוב שוקעים ברמה גבוהה מאוד, וממילא כשרות העירוב יורד בדרגה, ולפעמים אף במצב שנכון שלא לסמוך לטלטל בעירוב.

במוצ"ש פרשת ויגש, יתקיים בעז"ה התכנסות שלישיית של העוסקים בעירובין בפועל, לדון בשאלות המתעוררות בשטה להצטרפות לקבוצה ניתן לפנות לרב מ. - 0583261865

והענין בזה הוא ע"פ השו"ע (סי' שס"ה ס"א) שפירצה שהרבים בוקעים בה, אוסרת אפילו שהיא פחות מ' אמות, [דהיינו אפילו שיש בה עומד מרובה], והטעם ביאר המשנ"ב (סק"י) משום שאינו נקרא פתח אלא דרך הרבים. וכתב עוד שם (סק"י) בשם הבית מאיר שיש את הדין הזה גם במבואות שלנו [ואינם מוגדרים חצר לענין זה]. לכן מקום שאנשים עוברים דרכו, צריך לסגור בצורת הפתח. אברכים מהשכונה שהתלוו לבדיקת תקינות העירוב שאלו, הרי זה כמו שער, וזה כבר צורת הפתח. כאן היתה לנו הזדמנות להסביר להם מהי צורת הפתח, יש מקומות שנראים לאנשים כמו פתח ובהלכה אין להם דין צורת הפתח, במקרה זה היו שתי בעיות, א. המשקוף שעל הפתח נמצא בין העמודים, ולא מעליהם. ובאופן זה אין לו דין צוה"פ כלל. ב. העמוד הימני מחובר מעל קיר קטן, ואינו מגיע תוך ג' טפחים לקרקע, והרי זה כמו מחיצה תלויה, ואין לומר שהקיר יהיה המשך של העמוד עד למטה, כיון שצורתו בולטת וארוכה, והוראת הרבנים שאין להכשיר אותו מדין פתחי שימאי, [עי' בחזו"א סי' ע' ס"ק י"ח ובהערה שם].

תיקון צורת הפתח בפיצצה שמשמשת מעבר

בשבת חנוכה נפטר לבית עולמו הגאון המיוחד רבי מנדל אטיק זצ"ל, שעם גדלותו בכל חלקי התורה, היה מיוחד גם בפסקי ההלכות בעירובין, ובעירובי השכונות העתיקות בירושלים באזור מאה שערים, היו שואלים אותו. אחד מהפסקים שאנו יודעים שסמכו על ההכרעה שלו בענין, בדין של "גג המפסיק", שכתב המשנ"ב (סי' שס"ג ס"ק ק"ב) בשם הט"ז, שאם יש גג שמפסיק בין גובה החבל להקנים שלמטה [לחיים], לא היו צוה"פ בזה וכו' אלא צריך שיפתח נקב גדול בגג למעלה נגד הקנים, בענין שיהיו מכוונים תחת החבל בלי הפסק, עכ"ל. ולא התבאר במשנ"ב ובפוסקים מהו השיעור של הנקב לבטל את ההפסק, אמנם ברור שלא מספיק כרוחב החוט, שהרי כתבו שצריך נקב גדול, אבל מהו השיעור של גדול, האם שיעורו טפח, כדן פותח טפח לענין אהל הטומאה, או שלשה טפחים כשיעור שלא יהא לבדו בגג, או שמא ד' טפחים כשיעור רשות של דיני שבת.

מעשה שהיה בירושלים ברחוב שומרי אמונים [הסמוך למאה שערים] שעשו בו עירוב שכונתי, והגאון רבי מנדל אטיק עבר עליו ופלפל בו. יום אחד השתנה משהו בעירוב, אחד השכנים עשה מזגן, והעובדים חיברו את המנוע של המזגן על הקיר החיצוני של הבנין, בדיוק במקום שבין הלחי לחוט של העירוב שהיה קשור לקיר. האחראי שם לב לבעיה שהמזגן הוא כמו גג המפסיק, ופוסל את העירוב. אלא שלאחר התבוננות גילו שהמזגן עצמו אינו בין הלחי לחוט, כי המנוע של המזגן תמיד רחוק מעט מהקיר, והלחי רבוב המקומות וכן במקום זה קרוב לקיר, וא"כ כנגד הלחי אין גג המפסיק. ואע"פ שהט"ז והמשנ"ב כתבו שצריך נקב גדול, אמר הגר"מ שהרווח הזה הוא מספיק להיחשב נקב גדול, [דבר זה שבעתי מהגר"מ רוזנר שליט"א].

הלחי הודיע שעליו הורה הגר"מ אטיק שהמזגן אינו מפסיק

ויש שדנו בכונתו, האם הענין הוא שאין צריך ג' טפחים אלא אפילו 10 ס"מ [או פחות], או שמא בגג ממש יצטרכו נקב גדול יותר, ושאינו במקרה זה שניכר בצורת המזגן שהוא נגמר רחוק מהקיר, והרווח הוא לא סתם חור בגג, אלא כרווח בין שני חפצים, ולא שייך בזה ענין של לבדו. וצ"ע. ולמעשה סומכים ע"ז בכמה עירובים שיש מזגן בין הלחי לחוט, מכוונים את הלחי ברווח שבין המזגן לקיר, ומכשירים אותו לכתחילה.

גדר רשת מכופפת שיעומדת בין הלחי לחוט

לפ"ז יש שהוסיפו לדון בעוד דבר מצוי, שיש גדר רשת של מוסדות, שבחלק העליון הוא מכופף, ומצוי שקושרים את החוט בגובה ומצמידים לגדר לחי תחת החוט, והחלק המכופף נמצא בין הלחי לחוט, אלא שכיון שהגדר עשויה מרשת, יש בה הרבה חורים גדולים, וא"כ אין בזה הפסק. ואע"פ שיש בהם דין לבדו, ולענין מחיצה זה נחשב כסתום, מ"מ לענין גג המפסיק אם נאמר שאפילו חור פחות משיעור לבדו מועיל, י"ל שכל רשת זה כמו נקב גדול, שהרי כולה מלאה נקבים נקבים. אמנם יש מקום לומר שרשת מפסיקה, והיא יותר גרועה מגג עם חור, כי בגג שלם שיש בו חור, זה נקרא הפסק בגג, ובה מובן שהנקב עושה שלא יחשב הפסק, אף אם החור פחות מג' טפחים, ולא מסתכלים על הענין בצורה דינית בלבד, אלא גם בהסתכלות אנושית, משא"כ רשת שדרכה להיות עם רווחים, וזה